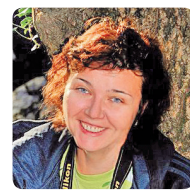

**31 ГРУДНЯ ВИПОВНЮЄТЬСЯ
24 РОКИ НАШІЙ ГАЗЕТИ –**

**САМЕ 31 ГРУДНЯ 1992 РОКУ ПОБАЧИВ СВІТ
ПЕРШИЙ НОМЕР «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»**

**КРИМ У ТВОРЧОСТІ:
ТЕТЯНА МОСКАЛЕНКО –
УКРАЇНСЬКИЙ
ФОТОГРАФ**

**КРИМСЬКА
СВІТЛИЦЯ**

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

№ 52
щоп'ятниці
23.12.2016

www.svitlytsia.in.ua

СПРАВИ МУЗЕЙНІ

**«СКІФСЬКЕ
ЗОЛОТО» –
УКРАЇНСЬКЕ!**

14 грудня відбулося засідання Окружного суду в справі повернення Амстердамським археологічним Музеєм Алларда Пірсона на територію України експонатів виставки «Крим. Золотий острів у Чорному морі». Суд Амстердама виніс вердикт, згідно з яким колекція експонатів з кримських музеїв, відомих як «скіфське золото», буде повернута Україні.

Суд керувався тим, що Крим не є країною і таким чином не може заявляти про своє право на об'єкти мистецтва. Тому рішення про те, кому мають бути повернуті артефакти, повинен прийняти український суд після того, як вони опиняться на території України.

Але судова тяганина в Амстердамі ще буде тривати, адже кримські музеї збираються оскаржити рішення суду. «Рішення передати Україні експонати набуває чинності після розгляду справи в суді апеляційної інстанції. Апеляція буде подана», – заявила юрист Анастасія Сівіцька.

Власне, такий розвиток подій прогнозували і в Міністерстві культури України. «Незалежно від того, яким воно буде (рішення суду – ред.), ми всі розуміємо, що це не кінець нашого шляху. Бо залежно від рішення суду, очевидно, що українська сторона або ж сторона кримських музеїв подаватиме апеляційні скарги. Тобто справа триватиме, справа експонатів голландської виставки не буде вирішена у грудні. Але це буде знакове рішення, бо воно пока-

же, наскільки справедливим є нідерландський суд, і стане прецедентом у світовій практиці щодо повернення культурних цінностей державі», – заявила Світлана Фоменко, перший заступник міністра культури України під час проведення круглого столу на тему: «Скіфське золото» і збереження української культурної спадщини», що відбувся 1 грудня в Інституті Горшеніна.

Нагадаємо, що музейні експонати, передані ще 2013 року для експонування на виставку «Крим. Золотий острів у Чорному морі», представлені з колекцій п'яти музеїв (чо-

тирьох кримських та одного київського). На сьогодні лише один з музеїв, а саме – Національний музей історії України, отримав дозвіл на пролонгацію експозицій виставки у Нідерландах, інші ж музеї навіть не надали документи щодо пролонгації, і надалі взагалі припинили спілкування з Міністерством культури.

За прогнозами експертів та міністра юстиції П. Петренка, колекцію кримських музеїв буде повернуто в Україну до кінця 2017 року.

**ІНФОРМАЦІЯ
ІА «ГОЛОС КРИМУ»**

«ЗБЕРЕЖЕМО ІСТОРІЮ КРИМУ»

КУЛЬТУРА

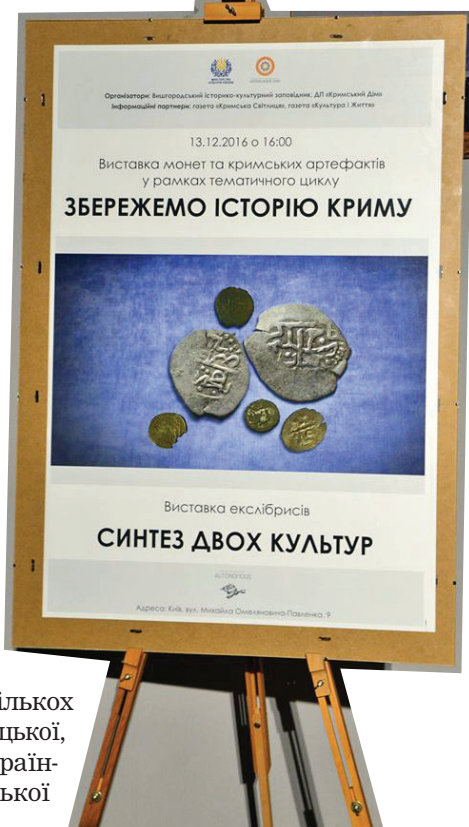
Саме під такою назвою 13 грудня в ДП «Кримський дім» за інформаційної підтримки газет «Кримська світлиця» та «Культура і життя» відкрилася виставка, яка демонструє приватну колекцію кримських монет та артефактів. Експозиція є закликом до всіх небайдужих про необхідність збереження історичної та культурної спадщини Криму. Ще одна мета цієї виставки – порушення питання «духовної екології», згідно з чим споживацькі інстинкти потрібно відсунути на другий план, а натомість пробудити національну свідомість, яка допоможе усвідомити історію Криму як органічну складову України.

ОКСАНА БРУСКО

На виставці представлені монети часів Золотої Орди, Кримського ханства, Османської імперії, Великого князівства Литовського. Ці монети є наочним підтвердженням синтезу кількох культур – насамперед грецької, кримськотатарської, української, литовської, польської та молдавської.

Найдавніший експонат виставки – мідна монета з Херсонесу. Саме це місто відіграло знакову роль в історії Русі-України. Монета датується 330-310 роками до нашої ери. Її вік – 2300 років. На монеті зображені лук та стріла. Існує думка, що саме цей образ

став прототипом українського тризуба.

«Пророблена велика наукова робота одним із співробітників Вишгородського історико-культурного заповідника – Вадимом Перегудою, який у вільний від роботи час приділив чимало уваги збиранню цієї колекції. Історія кримськотатарських зв'язків у будь-якій сфері – чи то в політиці, чи то в культурі, чи то в торгівлі – має глибоке коріння. В суспільній свідомості склалося так, начебто українці завжди воювали з кримськими татарами. Але насправді це далеко не так. Були великі періоди миру та тісні стосунки з Кримським ханством, як у торгівлі, так і у військовій та політичній сферах. Однією з найбільших спільних операцій була Конотопська битва. Виставка «Збережемо історію Криму» уособлює всю ту величезну, можна сказати, тисячолітню історію кримсько-українських стосунків», – розповів доктор історичних наук, заступник директора з науково-дослідної роботи Вишгородського історико-культурного заповідника Тарас Чухліб.

Крім того, у контексті виставки вперше на теренах України була представлена експозиція екслібрисів «Синтез двох культур», яка розповідає про татарські корені польського письменника Генрика Сенкевича та вказує на об'єднавчу основу українського, кримськотатарського, польського та литовського. Це – своєрідний синтез культур на перехресті історії. До речі, цього року виповнилось 170 років від дня народження та 100 років від дня смерті Генрика Сенкевича.

Після проведення виставки приватну колекцію монет та артефактів з Криму буде передано на постійне зберігання до спеціально створеного на базі Вишгородського історико-культурного заповідника фонду «Кримські старожитності».

Ідейний натхненник виставки та директор Вишгородського історико-культурного заповідника Влада Литовченко наголосила, що подібні заходи сьогодні є вкрай необхідними, адже вони вчать молодь на найкращих зразках культури, археології та історії.

«НЕ ТАК ТІЇ ВОРОГИ, ЯК ДОБРІЇ ЛЮДИ»

РЕЗОНАНС

16 грудня 2016 року в УНІАН пройшла прес-конференція, підставою для проведення якої стала судова розправа над Володимиром Балухом у Криму. На цьому заході було оприлюднено фрагмент аудіозапису судового процесу над українським патріотом. Про В. Балуха, його позицію і її відстоювання ЗМІ, зокрема й наша газета, писали не раз. Українські медіа акцентують увагу на нескореності Володимира, який своїми діями кинув виклик окупаційному режимові в Криму.

ІГОР СВІТЛИЧАНИН

Нескореність Балуха не могла не привернути увагу спецслужб Російської Федерації (РФ), які оперативно долучилися до його суспільної ізоляції шляхом організації суду на основі фальшивих підстав і документів. Попри резонанс в інформаційному просторі, з боку влади не було жодної належної заяви щодо цієї справи, висвітлення позиції, яка б демонструвала небайдужість до долі своїх громадян на окупованому півострові. На цю проблему звернув особливу увагу генеральний директор ДП «Національне газетно-журнальне видавництво» Андрій Щекун, який справедливо під-

креслив, що ця справа мусить бути в одному ряду з гучними справами Кольченка і Сенцова.

Про відкриті фальсифікацію усієї цієї справи на прес-конференції заявив юрист, експерт Кримської правозахисної групи Юрій Гришин. Він, зокрема, вказав, що співробітники ФСБ найгрубішим способом порушували правила обшуку, який вчинили в будинку В. Балуха. Мало того, працівники ФСБ створили максимально сприятливі умови, щоб здійснити задумане – підкинути боєприпаси. Таким чином, висновує юрист, співробітники ФСБ сфабрикували цю справу.

Ольга Скрипник, координатор Кримської правозахисної групи, справедливо наголосила, що серед тих, хто долучився до фабрикавання кримінальної справи стосовно В. Балуха, є особи, які ще в 2014 році були державними службовцями в Україні, як-от: колишній працівник МВС (спецпідрозділ «Беркут»), колишній офіцер СБУ, колишній український суддя. За словами В. Балуха, за межами судової зали від цих учорашніх українських держслужбовців він чув вислови на кшталт «правосек недобитий», «бандерівець» тощо.

Варто зазначити, що у контексті політичних та ідеологічних справ проти українських патріотів, людей з власним поглядом тощо проступає інша грань дійсності – ціна зради. Гидко до нудоти в процесі з В. Балухом і те, що «не так тії вороги, як добрії люди» готові нищити тих, кого захищати присягали ще вчора.

31 грудня виповнюється 24 роки нашій газеті – саме 31 грудня 1992 року побачив світ перший номер «Кримської світлиці». У зв'язку з цією, хоча і не ювілейною, датою, проте дуже важливою для загального літопису нашого газетного життя, пропонуємо увазі читачів спогади про створення «Кримської світлиці» відомого кримчанина, одного із засновників нашого видання Петра Вольвача.

«КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ» – ОДНЕ З НАЙБІЛЬШИХ ДОСЯГНЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ КРИМУ

Розпад Радянської імперії та проголошення незалежності України значною мірою активізувало громадсько-політичне життя не лише у столичному Києві, по всій Західній та Центральній Україні, але й у зросійщених східних та південних областях. До Криму хвилі демократизації докотились трохи пізніше. Причому збанкрутілу компартію замінили вельми активні й агресивно-гасливі російські націонал-шовіністичні організації. Всі вони, об'єднавшись у «народний, руский блок», повели шалений наступ на незалежність України. Саме через монополюний вплив антиукраїнських сил на інформаційну політику та через відсутність україномовної освіти сепаратизм у Криму і розцвів пишним цвітом.

**ПЕТРО ВОЛЬВАЧ,
БАГАТОЛІТНІЙ ДОПИСУВАЧ ТА ГОЛОВА
ГРОМАДСЬКОЇ РАДИ ГАЗЕТИ «КРИМСЬКА
СВІТЛИЦЯ», ЧЛЕН НСПУ, ДІЙСНИЙ ЧЛЕН НТШ**

Позбавлені державної підтримки нечисленні й розпошені українські організації та досить слабкі осередки національно-демократичних партій робили все можливе, аби протидіяти потужному, керованому з імперської метрополії процесу знищення в Криму України. Проте навіть за таких умов українській громаді Криму вдалося зробити чимало важливих державницьких справ. На мій погляд, є кілька здобутків, якими ми маємо пишатися й донині. Серед них досить важливий державницько-інформаційний проект «Кримська світлиця».

В Криму це була не перша спроба української спільноти створити національну інформаційну газету. Відомо, що невдовзі після революційних подій 1917 року у Криму було створено український часопис «Рідна хата», але він через нестабільну політичну ситуацію на півострові виходив не довго. У перші роки незалежності України рухівські осередки у Красноперекіпську та Саках розпочали видавати газети «Кримський вісник» та

«Відродження». Кримські організації Товариства української мови та «Просвіти» також виношували ідею створення впливової україномовної газети. Але матеріалізувати її вдалося лише наприкінці 1992 року.

Активні дії української громади Криму спонукали національно-демократичних депутатів в українському парламенті, об'єднаних у «Народну раду», поживавити свою діяльність у Криму.

Упродовж весни-осені 1992-го добре структурований комітет «Крим з Україною» розгорнув активну діяльність серед військових, у трудових колективах, у навчальних закладах. Було створено навіть «Товариство учених «Крим з Україною». Комітет залучав до роботи майже всі існуючі на той час українські громадські організації та кримські осередки загальноукраїнських партій. Спільними зусиллями всіх цих організацій та осередків до кінця осені була завершена підготовочна робота до скликання І-го Всеукраїнського Конгресу українців.

Велелюдне зібрання (на конгресі були присутні по-

Перший номер газети за 31 грудня 1992 року

Перший колектив «Кримської світлиці»

над 600 делегатів з усіх міст, районів та селищ Криму) відбулося в Українському музично-драматичному театрі. На нього з'їхалося чимало гостей з Києва та інших областей України. Був також численний десант народних депутатів України: Павло Мовчан, Дмитро Павличко, Іван Драч, В'ячеслав Чорновіл, Іван Заєць, Микола Пороський та багато інших.

На Конгресі обговорювалася ціла низка важливих для Криму та всієї України проблем і прийнято добре аргументовані ухвали щодо стану українства в Криму, про міжнаціональну злагоду, економічні проблеми, про національну освіту, про недоцільність створення інституту президентства у Криму, про консолідацію демократичних сил в Україні,

про громадську підтримку побудови Збройних Сил України та про засоби масової інформації.

Остання постановова поставила на загальнодержавний рівень питання про необхідність створення у Криму державницької україномовної газети. Тож І-й Всеукраїнський Конгрес українців став хрещеним батьком для майбутньої «Кримської світлиці».

Кандидатуру головного редактора часопису ретельно обговорювали на Координаційній раді. Зупинилися на кандидатурі Олександра Кулика. Він на той час, як мені видається, вже очолював Всеукраїнське товариство «Просвіта» Тараса Шевченка.

Русійною силою та методичним центром виступив організаційний комітет, сформований з фахових журналістів. Серед перших відважних творців «Кримської світлиці», крім Олександра Кулика, необхідно відзначити Василя Богущького, Григорія Рудницького, Данила Кононенка, Володимира Миткалика, Федора Степанова, Миколу Семену, Віталія Фесенка, Олександра Пілата, Тамару Фесенку. Створенням матеріально-технічної бази опікувався Павло Власенко. Саме вони обрали редактора газети, визначили її назву, опрацювали дизайн та ідеологію часопису. Трохи пізніше, як мені видається, вже

кожен з названих журналістів був яскравою творчою особистістю і залишив у «Кримській світлиці» часточку свого таланту та життя. За майже двадцятип'ятилітній період своєї діяльності змінювався формат, обсяг, оновлювався авторський колектив, з'являлися нові ру-

брики, але за всі ці роки незмінною лишилася україноцентрична ідеологія та державницьке спрямування видання. Засновниками часопису стали Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, Спілка письменників України та трудовий колектив редакції.

Перший номер «Кримської світлиці» вийшов напередодні Нового року. Він повністю був заповнений матеріалами І Всеукраїнського Конгресу українців. І це цілком виправдане. Адже проблеми, порушені на Конгресі, були найважливішими для української громади.

Мусимо без хизування наголосити на тому, що якщо щось сприяло збереженню української ідентичності, розвою україномовної освіти, літератури, культури, національного мистецтва та історичної пам'яті, то це відбулося значною мірою за сприяння героїчної газети «Кримська світлиця».

Потрібно усвідомлювати, що через тимчасову окупацію Криму часопис втратив не лише свого традиційного після читача, а й унеможливив ефективний вплив на суспільно-політичну ситуацію на півострові. Держава має зробити все можливе, аби відновлена на материковій Україні національно-патріотична, україноцентрична газета «Кримська світлиця» поширювалась по всій території країни. Її популяризація і поширення в Україні має стати пріоритетним завданням і Міністерства з питань окупованих територій, і Міністерства інформаційної політики, і Міністерства освіти та науки, і Міністерства культури, патріотичних партій і всіх національно свідомих громадян України.

Підтримка «Кримської світлиці» у вигнанні – це прискорення повернення окупованого російськими загарбниками Криму до України.

Легко бути патріотом в Україні, важко любити свою країну за її межами, а ще важче залишатись українцем на території, що була окупована ворогом. Тетяна Москаленко залишилась громадянкою України, хоча і до сьогодні живе в Криму. Ба більше, з 2014 року почала говорити українською, і до того ж такою, що можна зробити висновок, ніби вона нею розмовляла чи не з самого народження. Сьогодні читачам хотів би розповісти про кримського фотографа, точніше фотографію Тетяну Москаленко.

РОМАН РАТУШНИЙ

Фотографією зацікавилася ще в дитинстві, коли їй батьки на восьмиріччя подарували фотоапарат – «Смена 8». Батько – військовий, який займався фотографією професійно, – навчив доньку обробляти тоді ще чорно-білу плівку, друкувати у темній кімнаті перші свої фото-знімки. І хоча він мав справу з репортажною зйомкою, її улюбленим жанром була портретна фотографія, донька віддала перевагу пейзажному жанру.

Згодом в арсеналі молодій фотографині з'явився фотоапарат «Зеніт», який у часи Радянського Союзу був чи не вершиною мрій фотоамаатора. Нова камера, нові можливості і, звичайно, новий і якісний рівень у творчості. Коли обікрали квартиру (як кажуть, немає бід, щоб на краще не вийшло), придбала цифрову камеру.

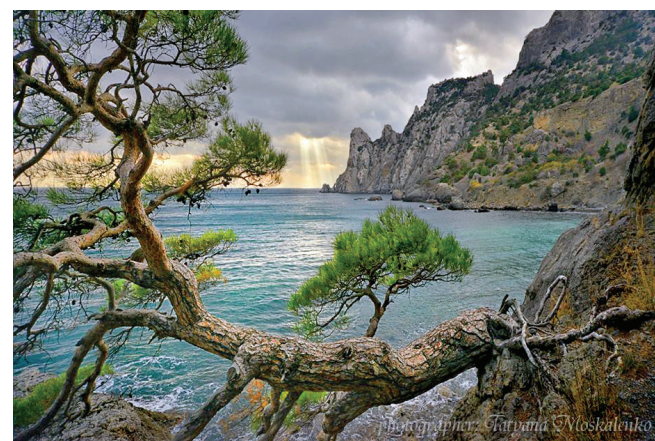
«Хоч я знімала протягом тривалого часу на плівку, – розповідає Тетяна Москаленко, – я без жалю перейшла на цифрову фотографію. Незважаючи на те, що аналогова фотографія має свій шарм, але цифрові технології дали можливість розкрити себе більше як автора пейзажного фото. Саме нові технології у цій галузі змусили мене рухатися далі та виробити свій особистий почерк в українській фотографії».

Тетяна Москаленко не любить показувати або ж ви-

МИСТЕЦТВО

ТЕТЯНА МОСКАЛЕНКО – УКРАЇНСЬКИЙ ФОТОГРАФ

кладати у Фейсбуці фото-знімки за принципом «я тут був», «я на фоні»... Вона постійно повертається до свого архіву світлин і свідомо доводить до технічної досконалості знімки, які найкраще передають той настрій пейзажів, куточків природи, моря, який панував під час зйомки. Для портретиста головне – відтворити стан душі, а для неї – стан природи. Можливо, такий глибокий підхід вона перейняла від батька, який намагався у портреті передати весь внутрішній світ людини, котру фотографував. Тетяна повертається до своїх знімків і через пейзажі передає власні почуття – любов, тугу, надію.

Усю гаму людських переживань, як вона вважає, можна передати через зйомку краєвидів. Окреме дерево або ж небосхил із хмарами, веселкою, які звичайна людина може і не помітити, в руках майстра перетворюються на вибагливу і безмежну палітру кольорів, тональностей, об'ємів, виражених у зображеннях.

«Останнім часом я не знімаю, – ділиться майстриня. – Щоб зробити художні фото, а не документацію об'єкта, потрібно розслабитися, злитися з навколишньою природою, а зараз це для мене неможливо. Ідеш із камерою на об'єкт,

а назустріч тобі бронетранспортер або ж озброєні люди в камуфляжі. Після цього романтичний настрій зникає і я відчуваю, як мій контакт із навколишньою красою – гірським пейзажем чи морем – просто зникає. Крим – як унікальна пам'ятка природи – зникає на очах. Це проявляється у банальних, здавалось би, речах: там, де були зони відпочинку, – купи сміття, пропадають заповідні закутки Кримського півострова...»

Для Тетяни Москаленко було справжньою трагедією, коли Малий каньйон Криму (про Великий каньйон знають усі) практично перестав існувати. Водоспад у цьому диві природи обрушився. До анексії були плани з його реконструкції, а сьогодні про нього вже навіть ніхто і не згадує.

Крим – знахідка для фотографа. Тут на кожному кроці можна побачити розкішний пейзаж, який і не сподівався знайти. Але втрата будь-якого мальовничого куточка з часом призведе до катастрофи: зміниться обличчя півострова, його ментальність, природність. За два роки у кримському пейзажі багато змінилось, він вмирає. Якби це був природний процес, то це відбувалося б достатньо довго у часі, а зміни проходили б навіть для ока досить швидко, і не на краще.

«У душі повинна бути гармонія, – каже фотографіня, – а її немає. У мене все настільки болить, що я не можу взяти камеру до рук. Знімати «чорнуху» не вмію і не хочу. Кажуть, зараз модно фотографувати безхатченків, їх, до речі, стало чомусь ще більше, але це не моє».

Для друзів фотознімки Тетяни Москаленко – це не просто гарні сувенірні поштівки. Для них кожна світлина Тетяни – символ, в який хочеться вірити і зберегти для себе. Наприклад, у роботі «Черешневий сад» більшість побачили тризуб, символ України. Так з'явилась друга назва, запропонована глядачами і друзями фотографа, – «Кримський тризуб».

«Для кримчан, для тих, хто залишився, головне, – щоб про них не забули. На півострові люди стали добровільними в'язнями. Я і мій чоловік зберегли громадянство України. Я почувалася найщасливішою людиною, коли камера була в руках і я могла знімати й отримувати колосальне задоволення від зробленої роботи», – розповідає фотомисткиня.

У планах авторки – зняти колекцію фотографій, де образ моря був би співзвучний з музикою, а точніше – з різними видами танцювальних мелодій – вальсу, танго, полонезу тощо. Можна не сумніватися, що вона зможе реалізувати цю ідею і вкотре потішить глядача своїми роботами. Здавалось би, на цьому можна було б закінчити розповідь про Тетяну Москаленко, але...

Переглядаючи сторінку фотографіні у Фейсбукці, я побачив її нові роботи. Можу сказати, що не був здивований ними. Поруч із пейзажними фотографіями з'явилися фотопортрети – не тільки рідних і близьких, але й людей незнайомих. Чому не був здивований? Бо те, що з дитинства закладено в кожному з нас, рано чи пізно проросте щедрим врожаєм. Тому переконаний, що ми ще будемо говорити про Тетяну Москаленко як про відомого кримського фотографа-портретиста. Хоча, напевно, правильно було б написати не тільки кримського, але передусім українського фотографа. Україна чекає нових фоторобіт від Тетяни.

ОЛЕКСАНДР ЯРОШЕВСЬКИЙ

Яна Дубинянська народилася, виросла, вчилася і працювала в Криму. Далі вчилася у Львові, в Києві, де й зараз мешкає і працює. У Криму буває навіть зараз, коли він став у певному сенсі островом зі своїм дивним, химерним та багатоманітним життям. Крим виявився набагато тісніше зв'язаним з «материковою» Україною, ніж думалося, і треба з цим якось давати раду. Саме присутність у романі отого острова, «дуже подібного до Криму», і привернула нашу увагу до нього. Пише Яна Дубинянська російською, і разом з виходом в Україні перекладеного у Львові роману «Свій час», у Москві вийшло «Своє время».

Це майже неймовірний збіг, як зазначила автор на презентації, це дійсно збіг, бо поки тривав процес перекладу роману українською, Москва «мурижила» роман: там спіпалися між жанрово-стильовими рамками, чи віднести його до фантастики, чи знайти інші визначення жанру. Так і промайнули три роки, а за ці роки змінився і став зовсім іншим сам час. Або, як сказала в одній зі своїх відповідей на презентації автор, «часи зламалися»:

– Цей мій роман менш соціальний, ніж попередній, він більш філософський, побудований на узагальнювальних ідеях. Для мене це було завершення того часового кола. Це були часи Януковича, коли я вимкнула телевізор узагалі. Мені було не цікаво, що відбувається в цій країні, яка, здавалось, втратила всі свої шанси. І ось я його завершила – і зламалися часи. У нас зламалися часи, у нас революція, у нас війна – і в мене був певний час, коли я не розуміла: навіщо література, навіщо митці, навіщо писати взагалі, якщо нікого не можна попередити,

ЛІТЕРАТУРА

ЧАС Х

Роман «Свій час», вихід якого у світ презентовано 14 грудня на майданчику київської Книгарні «Є», ніби відверто фантастичний. Але для тих, хто, як то кажуть, «у темі», він сповнений дуже прозорих алюзій на реалії культурного простору сучасної України, його діячів, заходи, міста і місцевості. І як не важко розгледіти в головному місті розвитку подій «місто, дуже схоже на Львів», так і не важко впізнати прототипи героїв та персонажів роману. А в розв'язковій сюжету герої летять до певного півострова. І цей півострів, – так! – він... «дуже схожий на Крим».

якщо нічому не можна завадити... якщо набагато потужніші письменники, ніж я, писали антивоєнні твори, але війна все одно йде тим самим ходом, нічого не змінюється... Але я сподіваюся, що все це пе-

ред хай не найкращими часами, але перед часами виходу на якусь нову якість, завжди хочеться на це сподіватись. Завжди є якісь два паралельні варіанти, і не можна сказати, який з них реальний, а

який фантастичний. Просто треба мати план і для того, і для того...

Аж ось виринув і Крим. Він виринув і раніше констатацією того, що зараз у всій повноті вражень можна опинитися на пляжіку під Адаларами не в реальному, а виключно в фантазійному бутті... Було й пряме запитання: про роль культурного впливу на те, як «пішов» Крим, і як зробити, щоб Україна глибоко відчула цінність Криму, і як це зробити?

– В оцій книзі, де основна дія відбувається у місті, схожому на Львів, є ще дві точки, скажімо, інтуїтивні, бо це писалося перед відомими подіями. Там герої стрімко летять на півострів, схожий на Крим, і навіть у конкретне його місце, де є гора, схожа на Ведмеда. І є розділ, де герої подорожують шахтарським краєм... Тобто всі больові точки – вони були позначені. Що це доводить? Це доводить резонанс, який є в письменників, – з тим, що відбувається у житті... Але я б не стала перебільшувати саме культурний вплив літератури, зокрема «руського мира», на те, що відбувається. На тих самих книжках, на тих самих цінностях можна було зовсім інші цінності вкласти в голови людям, ті ж книжки могли зрезонувати іншим

чином. Це вже заднім числом підводиться ця теоретична платформа: ніби відповідальність лежить на письменниках. Але все, що можемо робити, – ми мусимо робити. І ми це робимо.

Боляче, що Україна зараз на всіх рівнях відрізає від себе Крим. Бо відрізати і ментально, і економічно набагато легше, ніж намагатися повернути тим непевним дипломатичним шляхом, в який ніхто не вірить, який дуже довгий і неприємний у деяких своїх проявах. Ясна річ, легше просто відрізати! Для всіх легше, навіть для переселенців. Легше забути і почати нове! Ясна річ, легше для політиків, які задля популістських гасел можуть сказати «колиш» потім ми повернемо Крим», ну а поки що ми відрізаємо, ми ж патріоти, патріоти не пойдуть до Криму, і так далі, і так далі... Все це дуже непевні речі. Ясна річ, треба розповідати, який нині Крим. Проте у нас зараз розповідають тільки про те, як там усе дорого, які там порожні пляжі і як пенсіонери, які кликали Путіна, шкодують про це. Натомість не згадують, що там живуть і нормальні люди... У нас не проговорюється в принципі концепт життя на окупованих територіях – про це в суспільстві зовсім не кажуть. Якщо ти на окупованій території – то ти або зрадник, або жертва, а більше ніяк.

Про все це треба говорити, треба проговорювати це... Бо дипломатичний процес іде – він може йти багато років, а може здійснитися блискавично, оскільки це залежить від нових викликів нашого часу, які не римуються з тим, що було раніше. Не можна зробити пряму проекцію на попередню війну, зараз все інакше, багато непередбачуваних речей. Але ми маємо бути готові. Не можна відрізати Крим! Не можна кидати і зраджувати кримчан! Не можна розривати ці зв'язки, їх треба підтримувати, бо в момент «ікс» вони нам знадобляться!

БОЛЯЧЕ, ЩО УКРАЇНА ЗАРАЗ НА ВСІХ РІВНЯХ ВІДРІЗАЄ ВІД СЕБЕ КРИМ. БО ВІДРІЗАТИ І МЕНТАЛЬНО, І ЕКОНОМІЧНО НАБАГАТО ЛЕГШЕ, НІЖ НАМАГАТИСЯ ПОВЕРНУТИ ТИМ НЕПЕВНИМ ДИПЛОМАТИЧНИМ ШЛЯХОМ, В ЯКИЙ НІХТО НЕ ВІРИТЬ, ЯКИЙ ДУЖЕ ДОВГИЙ І НЕПРИЄМНИЙ У ДЕЯКИХ СВОЇХ ПРОЯВАХ. НЕ МОЖНА ВІДРІЗАТИ КРИМ! НЕ МОЖНА КИДАТИ І ЗРАДЖУВАТИ КРИМЧАН! НЕ МОЖНА РОЗРИВАТИ ЦІ ЗВ'ЯЗКИ, ЇХ ТРЕБА ПІДТРИМУВАТИ, БО В МОМЕНТ «ІКС» ВОНИ НАМ ЗНАДОБЛЯТЬСЯ!

Державне підприємство
«КРИМСЬКИЙ ДІМ»

Інформація надана за сприяння ДП «Кримський дім»

7. КРИМСЬКІ ТАТАРИ ЯК КОРІННИЙ НАРОД У КОНТЕКСТІ ОКУПАЦІЇ І АНЕКСІЇ КРИМУ (2014-2016)**7.1 КРИМСЬКІ ТАТАРИ І «МАТЕРИКОВА» УКРАЇНА: КОРОТКИЙ ОГЛЯД СИТУАЦІЇ**

Отже, навесні 2014 року в соціально-політичному житті України і Криму відбулися воістину тектонічні потрясіння, які докорінним чином змінили загальнонаціональну ситуацію і її регіональний контекст, а також більш-менш усталені орієнтири і навіть світогляд більшої частини українського суспільства. Схоже, шок від ніким не очікуваної окупації і анексії Криму не минув і досі, незважаючи на численні спроби осмислити і проаналізувати, що ж саме і чому так відбулося, і які наслідки це матиме у короткостроковій, середньо- і довгостроковій перспективі. Цю невичерпну тему неможливо висвітлити у рамках даного короткого огляду, тому спробуємо максимально звузити предмет обговорення, розглянувши коло питань, які безпосередньо стосуються прав кримських татар як корінного народу.

В контексті тривалої боротьби за набуття кримськими татарами офіційного статусу корінного народу надзвичайно спізнале рішення було ухвалено Верховною Радою одразу ж після 18 березня, тобто дати формального оголошення РФ «Республіки Крим» і м. Севастополь суб'єктами Російської Федерації. Мабуть, саме це спонукало народних депутатів оперативно підготувати і 20 березня проголосувати за Постановою «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української держави». Цією постановою Верховна Рада наголошує, зокрема, що:

- Україна гарантує захист та реалізацію невід'ємного права на самовизначення кримськотатарського народу у складі суверенної і незалежної Української держави (п. 2);
- Україна визнає Меджліс кримськотатарського народу, виконавчий орган Курултаю кримськотатарського народу, та Курултай як вищий представницький орган кримськотатарського народу (п. 3);
- Верховна Рада України заявляє про свою підтримку Декларації Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів (п. 4);
- Верховна Рада України доручає Кабінету Міністрів України терміново подати проекти законів України, нормативно-правових актів України, які визначають та закріплюють статус кримськотатарського народу як корінного народу України (п.5);
- Розробка проектів відповідних законів України та нормативно-правових актів відбуватиметься шляхом консультацій з Меджлісом кримськотатарського народу, у тісній співпраці з Організацією Об'єднаних Націй, Організацією з безпеки і співробітництва в Європі, Радою Європи відповідно до міжнародного права і стандартів забезпечення прав людини, корінних народів та національних меншин (п. 6);
- Верховна Рада України доручає Кабінету Міні-

КНИГА
КРИМСЬКІ ТАТАРИ ЯК КОРІННИЙ НАРОД: ІСТОРІЯ ПИТАННЯ І СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Під такою назвою у грудні 2016 року Державним підприємством «Кримський дім» буде видано посібник, автором якого є експерт з правових відносин у міжнародній сфері Інституту демократії ім. П. Орлика Наталя Беліцер. Продовжуємо ознайомлювати наших читачів з деякими розділами даного посібника.

стрів України розробити практичні механізми взаємодії між органами виконавчої влади України та Меджлісом

Суттєвим кроком до відновлення прав корінного народу можна вважати повернення відповідних історичних назв згідно з Постановою ВР №1352-VIII від 12 травня 2016 року «Про перейменування окремих населених пунктів та районів Автономної Республіки Крим та міста Севастополя». На жаль, ця постанова набуде чинності тільки після повернення Криму під юрисдикцію України

кримськотатарського народу (п. 7).

Суттєвим кроком до відновлення прав корінного народу можна вважати повернення відповідних історичних назв згідно з Постановою ВР №1352-VIII від 12 травня 2016 року «Про перейменування окремих населених пунктів та районів Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» (у рамках виконання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» № 317-VIII від 9 квітня 2015 року). На жаль, ця постанова набуде

чинності тільки після повернення Криму під юрисдикцію України.

Повертаючись до питання про законодавче забезпечення прав кримськотатарського народу, ще раз згадаймо, що російське законодавство (Федеральні закони «О гарантіях прав коренних малочисленних народів Російської Федерації» та «О територіях традиційного природопользования коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации») не дозволяє кримським татарам розраховувати на набуття статусу корінного народу та відповідний режим захисту своїх

колективних прав. Тому всі надії покладаються на Україну, яка, попри тривалу війну на сході країни, вкрай важку соціально-економічну ситуацію і постійні спроби політичної дестабілізації, має вжити рішучих заходів щодо врегулювання, насамперед, на законодавчому рівні прав корінного народу. На цьому шляху, окрім звичних сумнівів у наявності достатньої політичної волі законодавців і суспільної реакції на ухвалення відповідних рішень, виникають додаткові ускладнення. Це стосується, зокрема, узгодженості дій законодавчого і виконавчих органів влади. Річ у тім, що згід-

но з Постановою від 20 березня 2014 року ВР доручає Кабінету Міністрів України терміново подати проекти законів України та нормативно-правових актів, які визначають та закріплюють статус кримськотатарського народу як корінного народу України (п. 5, досі не виконаний), у той час як Постановою Кабміну «Про затвердження Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» (№ 1393-р від 29 грудня 2015 року) передбачено розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту щодо законодавчого врегулювання статусу корінних народів. Тобто ця постанова стосується не тільки кримських татар, а й інших «претендентів» на такий статус – при тому, що жодна етнічна група, крім кримських татар, не сформувала власних представницьких органів, які могли б виступати від імені всієї групи і, зокрема, звертатися з таким проханням до владних органів України. Відповідальною урядовою структурою за виконання цього доручення призначено Міністерство культури, у складі якого, після ліквідації Державного комітету у справах національностей і релігії, його функції виконує Департамент у справах релігії і національностей.

Зрозуміло, що в рамках одного законопроекту надзвичайно складно або навіть неможливо врахувати настільки різні інтереси й вимоги, що притаманні, з одного боку, кримським татарам з їхнім високим рівнем самоорганізації і розвинутою системою органів самоврядування, з іншого, – потреби інших «кандидатів» на статус корінних народів – нечисленних караїмів і кримчаків, які внаслідок тривалих асиміляційних процесів перебувають під загрозою повної втрати своєї ідентичності як окремі самобутні етнокультурні групи. Тому довелось розробляти два окремих законопроекти: «статусний» (що стосується саме кримських татар) і «рамковий» – стосовно корінних народів України у цілому. Ця робота має бути завер-

Зрозуміло, що в рамках одного законопроекту надзвичайно складно або навіть неможливо врахувати настільки різні інтереси й вимоги, що притаманні, з одного боку, кримським татарам з їхнім високим рівнем самоорганізації і розвинутою системою органів самоврядування, з іншого, – потреби інших «кандидатів» на статус корінних народів – нечисленних караїмів і кримчаків, які внаслідок тривалих асиміляційних процесів перебувають під загрозою повної втрати своєї ідентичності як окремі самобутні етнокультурні групи

шена до кінця 2016 року; суттєві труднощі, з якими стикаються розробники вищезгаданих законодавчих актів, полягають у тому, що будь-яка діяльність представницьких органів кримськотатарського народу на території Криму (і Росії) заборонена окупаційною владою, в той час як нечисленні корінні народи, кримчаки і караїми, як вже сказано, ще не створили власних репрезентативних органів. Серед інших законодавчих ініціатив української держави важливою була би ратифікація Україною Конвенції МОП № 169, що неодноразово рекомендували зробити різні міжнародні інституції і до, і після окупації.

Новий вимір у перспективах розв'язання кримськотатарської проблеми з'явився після проведених 15 червня 2016 року парламентських слухань на тему: «Стратегія реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь: проблемні питання, шляхи, методи і способи». Після внесення численних пропозицій учасниками слухань і жвавого їхнього обговорення, 22 вересня 2016 року Верховна Рада України постановою № 4003-а затвердила Рекомендації парламентських слухань. Документ містить рекомендації Президенту України підготувати зміни до Конституції і законів України та внести їх на розгляд парламенту; ці зміни стосуються визнання крим-

ських татар, караїмів і кримчаків корінними народами України з відповідними змінами до ст. 11 Основного Закону. Окремий пункт рекомендацій пропонує розглянути питання зміни статусу Автономної Республіки Крим на Кримськотатарську Автономну Республіку. Реалізація таких рекомендацій потребує інтенсивних і консолідованих зусиль не тільки гілок законодавчої і виконавчої влади, а й структур громадянського суспільства, зокрема, експертної спільноти, що мали б взяти на себе суттєву частину інформаційно-просвітницької роботи й упередити таким чином можливий спротив цим законодавчим ініціативам з боку певних політичних сил і громадських активістів.

Окрема низка питань стосується захисту прав кримських татар у місцях компактного проживання на півдні України, насамперед, у Херсонській області, а також внутрішньо переміщених осіб кримськотатарського етнічного походження, кількість яких поступово збільшується, незважаючи на рішучість більшості кримських татар не залишати свою історичну, нині окуповану, територію Кримського півострова.

Варто також зауважити, що після окупації й анексії Криму суттєво загострилася і проблема репатріації кримських татар з місць депортації. На думку відомого експерта з кримськотатарського питання Юлії Тищенко, серйозні перешкоди виникли у зв'язку з жорсткими нормами міграційного законодавства РФ; виходом з цієї ситуації могло би бути сприяння в облаштуванні кримськотатарських репатріантів у Херсонській області.

Величезна роль у приверненні уваги України і міжнародної спільноти до проблем Криму і корінного кримськотатарського народу належить структурам і активістам громадянського суспільства України. Кількість заходів, публікацій, різноманітних акцій не дозволяє розглянути їх у цьому стислому огляді; вони, безсумнівно, заслуговують на окреме дослідження.

АДІЛЬ ГІРАЙ: ЛЮБОВ І ГЕОПОЛІТИКА

МИНУВШИНА

17 листопада 1578 року в Ширвані завдяки кримськотатарському війську, очолюваному калгою Аділем Гіраєм, було виграно Шемаханський бій. Татарські принци розбили військо правителя Ширвана Арас-хана і надали неоціненну послугу османському головнокомандувачу Осману паші Оз-Деміру. Однак коли через кілька днів вони, переслідуючи залишки війська Арас-хана, потрапили в засідку, Оз-Демір на допомогу союзникам не прийшов і принци потрапили в полон до персів. Завдяки таким високим полоненим перси мали можливість припинити війну з османами. І головну роль у цьому повинен був відіграти Аділь Гірай.

ХАЛІСЕ ЗІНЕДІН

Це був красивий чоловік 35 років, і не дивно, що коли його вперше побачила дружина шаха Персії Мухаммада Худабенде і, по суті, правителька імперії Сефевідів Хейр ан-Нісабегім, залишитися байдужою вона вже не могла. Між татарським принцом і перською правителькою, яка була молода, красива і розумна, зародилися почуття. Хейр ан-Ніса хоч і любила Аділя Гірая, все ж інтереси її держави були понад усе. Перша дама в імперії відкрито говорить Аділю Гіраю, що рід Сефевідів зацікавлений у тому, щоб поріднитися з родом Гіраїв і бачить саме Аділя Гірая своїм зятем. Цей шлюб – стратегічний крок. Сефевіди не бажають продовжувати війну з османами і прагнуть всіма силами захистити себе від військової небезпеки з боку Криму.

Але перш за все тут були інтереси самої шахині. Через кримськотатарських принців вона готова була піти на змову з османами і віддати їм споконвічно кизилбаські території в Азербайджані разом з Ширваном і Грузією, якщо османський султан і кримський хан допоможуть їй захопити владу в Персії і приєднати Хорасан. Союз з Персією був вигідний ханству більше, ніж війна.

Шах Мухаммад Худабенде відправляє делегацію своїх приближених

у Бахчисарай з особистим листом до хана Мухаммеда Гірая. У листі до хана шах обіцяє відпустити калгу Аділя Гірая і двох інших братів, якщо до сефевідського двору прибуде делегація з кримських бейв просити руки його доньки. Завдяки шлюбу кримського принца і перської принцеси шахиня заручиться підтримкою Кримського ханства й укладе з Османською імперією мир на взаємовигідних умовах. Отже, перше, що вона зробить, то це усуне від влади ненависних їй кизилбашів. За рахунок цього її влада зросте і стане абсолютною. Але цим планам не судилося збутися. Змову було викрито.

26 липня 1579 року кизилбаші увірвалися в гарем і придушили Хейр ан-Нісу. А після попрямували до покоїв калги Аділя Гірая. Принц Аділь Гірай і його прислуга зустріли нападників, озброївшись шаблями. Зав'язався бій. Аділь Гірай відчайдушно захищався. Однак це не врятувало його життя. Він загинув.

Так, через любовну інтригу мужнього й красивого принца Аділя Гірая не судилося укласти союз Персії ні з Кримським ханством, ні з Османською імперією.

КНИГА ПІД ЗНАКОМ КРИМУ (З НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА С. КОЧЕРГИ)

ПРИШЕСТЯ НА ЛЕГЕНДАРНОМУ ПАНЦЕРНИКУ

ПЕТРО ПАНЧ
(ПЕТРО ЙОСИПОВИЧ ПАНЧЕНКО)
(1891 – 1978)

Життєві дороги часто приводили до Криму відомого українського прозаїка П. Панча, доробок якого складається з понад 100 творів, які писав більш ніж півстоліття. Із висоти сьогодення зазвичай видається, що він уособлює тип письменника, затребуваного й виліпленого радянською системою. Однак на початку творчого шляху, сповненого неабияких особистих перипетій, П. Панч зарекомендував себе людиною талановитою, емоційно багатою, із неабияким мистецьким потенціалом. Недарма він входив до найближчого кола кумира читацької молоді, письменника-бунтаря М. Хвильового.

Творчість П. Панча 20-х років – це унікальна парадигма динамічних змін у світогляді й системі естетичних цінностей. Розпочавши з текстів, не позбавлених народницької сентиментальності, поступово він перейшов до критики провінційного міщанства, зосередився на розвінчанні «колишніх людей», піддаючи осуду не лише контрреволюціонерів націоналістів, але й революціонерів, що зрадили своїм ідеям.

Серед творів, які мають безперечну художню цінність і не втрачають актуальності проблематики, першою чергою слід назвати повість «Голубі ешелони». Це – твір, який заслуговує на вдумливе перечитання. Колишнє його трактування як крах української націоналістичної контрреволюції нині видається надто поверховим, оскільки в «Голубих ешелонах» нуртує справжній екзистенційний біль, пе-

реданий вправною рукою талановитого письменника-мислителя. У той час колір став промовистим символом епохи, і, передусім, йдеться про опозицію синього й червоного: якщо перший маркував мрійливість, що неодмінно трансформувалася в тяжіння до національної ідеї, то другий сигналізував про суворий раціоналізм фанатиків комуністичного перетворення світу, ініціаторів і жертв екстазу червоного терору.

Слід наголосити, що над повістю «Голубі ешелони», яка стала чи не вершиною здобутків П. Панча, автор частково працював у Криму. Отримавши певне визнання як письменник, він охоче приїжджав на сонячний півострів у пошуках натхнення й сприятливих умов для літературної праці. Однак твором, що не лише написаний у Криму, але й порушує кримську тематику, стає повість П. Панча «З моря», написана на два роки раніше (1926). Можна ви-

Як стверджують краєзнавці, уперше П. Панч відкрив для себе Крим у шістнадцятирічному віці, оскільки скромного помічника бухгалтера обрав начальником, який шукав супровідника для поїздки на Південне узбережжя. Юнак мав щастя оглянути Севастополь і Ялту, захоплювався дивовижною красою безмежного моря й кримських гір. «Не спав у поїзді всю ніч, щоб тільки побачити обриси кримських гір», – читаємо в одному з його листів. Тоді ж чимало дізнався від старожилів про історичні події, що відбувалися на кримській землі, на просторах Чорного моря

словити припущення, що й задум написання великого твору про революційне повстання на панцернику «Потьомкін» також виник у Криму.

Письменник уперше опублікував повість «З моря» в колективному збірнику «ВАПЛІТЕ. Альманах перший», що вийшов 1926 року в Харкові. В альманасі також репрезентували свої твори й інші прихильники М. Хвильового, зокрема, П. Тичина, В. Сосюра, Ю. Яновський, О. Досвітній, О. Слісаренко, Г. Шкурупій та ін. 1927 року повість уже було перекладено російською мовою й видано в Ленінгра-

ді. В Україні окремою книгою з передмовою В. Зайця повість побачила світ 1931 року.

Сам П. Панч, оглядаючи на схилі віку свій прихід у літературу, визначив повість «З моря» віхою, із якої він почав ставити перед собою завдання глибоко осмислювати життя й усвідомлювати себе письменником. Належне місце в композиції твору надається кримському пейзажу, передусім в експозиції. Простір відразу локалізує зображення Кримських гір на дальньому плані, які заступили собою розкидані безмежними площинами терплячі села й міста. Заслугують на увагу мариністичні спроби молодого автора. Однак переважає в творі урбаністичний пейзаж з елементами індустріалізації. Найбільше П. Панча цікавлять люди, яких він доволі майстерно змальовує швидкими мазками на вулицях і площах, особливо живими й динамічними стають ці картини завдяки використанню світлотіні.

Якщо взяти до уваги усталене зображення Криму як храму природи, то П. Панч запропонував інший погляд на наш півострів. Його зображення мас напрочуд картате, здається, автор згадав представників усіх соціальних прошарків. Тут і чиновники вищого рангу, і міщани, й інтелігенти, й офіцери, і крамарі. Серед феоодійців і гостей міста – люди різних національностей, і цей колорит вдало схопив письменник. Зрозуміло, що населення Феодосії висловлювало різні, іноді діаметрально протилежні погляди на революційні події, якими була охоплена вся Росія, на повстання екіпажу панцерника «Князь Потьомкін».

Водночас Панчевий Крим – це й унікальна рекреаційна зона. Важко уявити світ його найяскравіших вражень без Південного узбережжя, куди він, користуючись пільгами революційного письменника, неодноразово приїжджав. Особливо частими стали відвідини Південного берега Криму в другій половині 20-х років. Достеменно відо-

мо, що 1926 року П. Панч відпочивав в Алушці, де наймав помешкання в місцевого дантиста разом із товаришем І. Дніпровським. Недалеко від них, в Алушці-Сарі, зузупинявся О. Довженко, що наповнило відпочинок змістовним спілкуванням, і в розмовах вони не оминали літературних задумів. Наступного року П. Панч отримав путівку в санаторій учителів «Карасан» (колишній палац Раєвських), що був розташований у Партеніті. І ще одне літо – 1928 року – також було переповнене кримськими враженнями. Цього разу письменник мав нагоду відпочити в престижному санаторії «Харакс», що особливо гостинно відчиняв двері перед художниками слова. П. Панч оселився з письменником Г. Коцюбою. Відпочинок у санаторії наштовхнув письменника на створення новели «Крамничка портретів», у якій можна вбачати початок його мемуарно-публіцистичних творів, які писатиме на схилі літ. У новелі відтворено курортний побут його друзів: М. Рильського, П. Тичини, О. Вишні та ін.

Візити до Криму продовжувалися й у 60-70-ті роки. Ймовірно, це далеко не всі кримські сторінки життя письменника, але нема сумніву, що в Крим він завжди їхав із задоволенням, кожне відвідування фіксувало зростання його письменницької кар'єри й водночас сприяло розширенню здобутків.

Та все ж ще раз хочеться наголосити, що нині найбільш цінною видається рання творчість П. Панча. Вона дає підстави маркувати письменника як представника Розстріляного відродження, «того легендарного покоління «перших хоробрих», що разом зі своїми однодумцями дали українській літературі такий потужний творчий розгін...» (О. Гончар).

**ПУБЛІКУЄТЬСЯ
ЗІ СКОРОЧЕННЯМИ,
ПОВНИЙ ВАРІАНТ СТАТТІ
НА САЙТІ EDUCRIMEA/
ОСВІТА ДЛЯ КРИМУ**

НАСТУПНЕ ЧИСЛО «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»
ВИЙДЕ ВЖЕ У НОВОМУ 2017 РОЦІ

Розпочнемо ми свій новий рік з висвітлення таких тем:

- **«Євромайдан-Крим»:** з чого починався рух у напрямку європейського вектора в Криму і яке значення він мав для України загалом;
- **Кримська медицина: сподівання без надії.** Спробуємо розібратися, який стан справ нині у галузі медицини в Криму;
- **Хто ж відроджував Крим у перші повоєнні роки?** – історична розвідка Петра Вольвача, кримчанина із 60-річним стажем.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА
СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-публіцистична та мистецька газета
Виходить із 31 грудня 1992 року
Свідоцтво про реєстрацію КВ
№12042-913ПР від 30.11.2006 р.

Засновники

Міністерство культури України
Всеукраїнське товариство
«Просвіта» імені Тараса Шевченка
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»

Адреса редакції
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1;
тел.: +38 (044) 498-23-65

Видавець
Національне
газетно-журнальне
видавництво

Генеральний директор
Андрій ШЕКУН

Головний редактор
Віктор Мерджинський

Дизайн та верстка
Марк Канарський,
Оксана Кочергіна

Поліграфічний комбінат
ТОВ «Тіпографія «Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40
тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51
Розповсюдження і реклама
тел.: +38 (044) 498-23-64
Редакція не публікує колективні
листи та звернення
Публікуючи проблемні матеріали,
редакція, окрім спеціально
обумовлених випадків, подає лише
авторський погляд.
Передрук і відтворення текстових
та ілюстративних матеріалів
«Кримської світлиці» – тільки
з письмового дозволу редакції.

Передплата на газету
Передплатна ціна на 2016 р.:
1 місяць – 14,44 грн.;
півріччя – 86,64 грн.

У передплатній ціні враховано
вартість доставки до вашої
поштової скриньки і вартість
оформлення абонемента.

Передплатний індекс
90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірною

52

940020

4 820157